

самата история на жанра роман, чийто полигенезис сочи постепенното му развитие от периферията и ниските „етажи“ на литературата към високата класика и централното място в литературата. Високата романова класика на Толстой и Достоевски е рожба на елаборация и синтез на доста неблагоприятни и „чужди“ образци. Но нека тук оставим първия роман на Димитър Димов, чиято интерпретация ще дам на друго място. Нека се съсредоточим върху втория му роман.

И „Осъдени души“ (1945) споделя донейде рецептивната съдба на „Поручик Бенц“, остава несъответно тълкуван, макар че е възприет по-добре. И причините за тази интерпретаторско-рецептивна недостатъчност са донейде същите, като тези за непълноценното интерпретаторско усвояване на „Поручик Бенц“. Макар че при „Осъдени души“ авторът има известно идеологическо „алиби“ – романът е тематично свързан с испанската гражданска война и авторът дори експлицитно заявява (поне така изглежда) симпатията си към републиканците. Но след няколко рецензии при появата му, и вторият роман на Димов задълго изчезва от критическото внимание. И причината за това не е само появата на „Тютюн“, която обсебва до степен на скандал интереса на критиката, читателите и официално-идеологически институции. Причината е в същата идеологизирана атмосфера на литературен живот, която подхранва и положителните, и отрицателните критически оценки за „Тютюн“.

В годините на най-свиреп догматизъм 1949-1956, въпреки изразената симпатия към републиканците (с която завършва романът), „Осъдени души“ изглеждаше подозрителна книга и със своята космополитна тема и персонаж (във време, когато българската литература бе потънала в национален изолационизъм с единствен хоризонт към „светската“ и „прогресивна“ литература), и с изглеждащото като опасна естетизация на демоничното изследване на психология на „Осъдени души“.

Затова не бе и случайно, че романът можеше да бъде преиздаден едва след 1956 г. – второто издание на „Осъдени души“ излиза през 1956 г. и е един от първите симптоми на настъпващото размразяване. А фактът, че „Осъдени души“ през изтеклия оттогава период има почти толкова преиздания, колкото „Тютюн“, свидетелства за значимостта на тази творба. Има дори читатели и критици, които смятат този роман на Димов за най-доброто му художествено постижение, но тази оценка също няма адекватна интерпретаторска подкрепа. С което не искам да кажа, че „Тютюн“